

Praha v plusu, regiony v minusu: Co se děje s jejich penězi?

Roman Kalabiška a Luboš Komárek

Hospodaření obcí a krajů v Česku je tradičně vnímané jako stabilní pilíř veřejných financí, jenže realita se najednou mění. Zatímco dříve samosprávy vytvářely vysoké přebytky, dnes už bez „bohaté Prahy“ většina z nich končí v mínusu. Není to ale nutně špatná zpráva: obce a kraje totiž víc investují do škol, silnic nebo energetických úspor, tedy do oblastí zlepšujících život mimo velká města. V pozadí celé problematiky je dlouho citlivá otázka o spravedlivém rozdělení daňových příjmů (rozpočtové určení daní), které dnes zvýhodňuje velká města v čele s Prahou, což zároveň odráží jejich vyšší zátěž a roli v ekonomice.

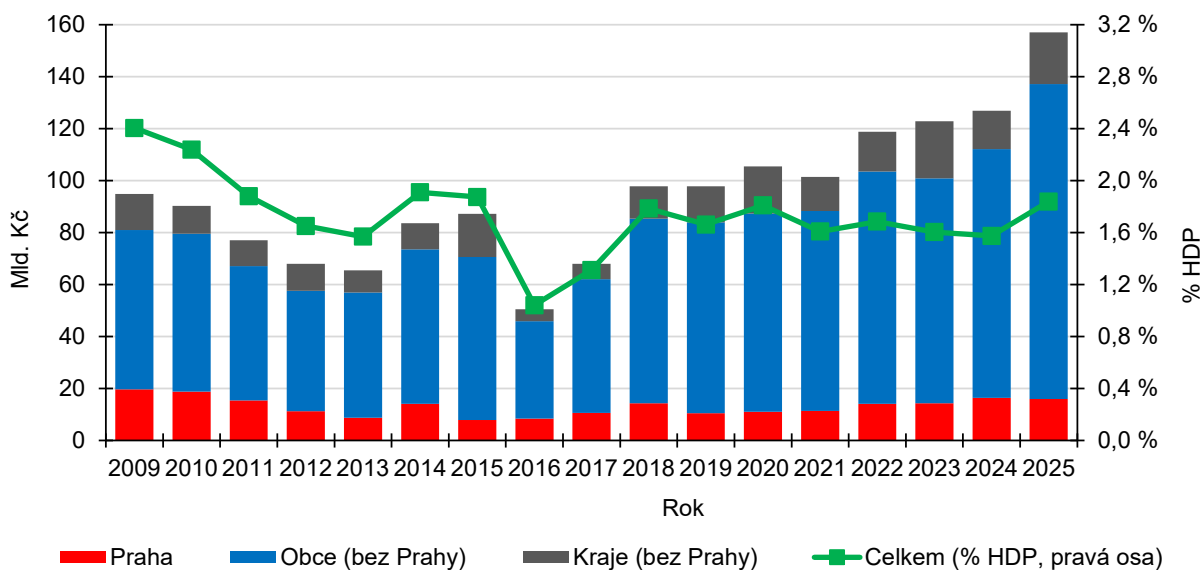
Hospodaření obcí a krajů bývá dlouhodobě vnímáno jako systémově přebytková část veřejných financí, na rozdíl od státního rozpočtu, který se dlouhodobě potýká s vysokými deficity. Jenže poslední dostupná data ukazují, že se situace začíná měnit – a možná více, než by se na první pohled zdálo.

Trend se mění, celkové přebytky obcí a krajů klesají. Na konci roku 2025 sice obce a kraje jako celek vykázaly přebytek 13,2 miliardy korun, ale to je výrazně méně než v předchozích letech. Ještě v roce 2024 činil přebytek 51 miliard a v roce 2023 dokonce téměř 72 miliard korun. Takový pokles není náhodný – signalizuje, že se finanční chování samospráv mění.

Klíčů k pochopení vývoje je několik. První souvisí s fenoménem Hlavního města Prahy. Významnou část přebytku obcí a krajů tradičně vytváří Praha. V roce 2025 hospodařila s přebytkem 24,2 miliardy korun. Když Prahu z celkových čísel „odečteme“, obrázek je dramaticky jiný. Ostatní obce skončily v souhrnu ve schodku 9,3 miliardy korun a kraje v deficitu 1,6 miliardy. Jinými slovy většina územní samosprávy už dnes není v přebytku.

Druhým důvodem je rostoucí investiční aktivita samospráv mimo Prahu. Obce a kraje více investují – do infrastruktury, škol, energetických úspor nebo dopravy. A to téměř o čtvrtinu více než v předchozích letech (modré sloupce v grafu). To je na první pohled pozitivní zpráva. Investice totiž znamenají budoucí rozvoj, zvýšení kvality života mimo města. Velmi vítané je to i z pohledu snížení poptávky po bydlení a rostoucích cen nemovitostí ve velkých městech a opět zejména v Praze, jejíž investiční aktivita se naopak v čase viditelně nemění (červené sloupce v grafu). Zároveň ale obce krátkodobě zhoršují rozpočtové saldo, protože výdaje přicházejí dříve než příjmy. Tento vývoj může ilustrovat jednoduché přirovnání. Představme si domácnost, která si vezme úspory na rekonstrukci domu. Na konci roku má na účtu méně peněz, ale její majetek má vyšší hodnotu. Podobně fungují i obce. Deficit proto nemusí nutně znamenat problém, pokud je „krytý“ smysluplnými investicemi.

Graf 1: Investiční nákupy územních samosprávných celků

Zdroj: Státní pokladna MF ČR.

Třetí důvod nalezneme za zkratkou RUD neboli rozpočtové určení daní. To totiž stanovuje, jak se mezi obce rozdělují sdílené daně (DPH, daně z příjmů fyzických a právnických osob), a tím zásadně ovlivňuje jejich příjmy. Současný model se snaží kombinovat solidaritu s velikostními kritérii, ale realita ukazuje, že takové nastavení není ideální. Praha a další velká města mají specifickou pozici. Na jedné straně generují významnou část ekonomické aktivity, přitahují pracovní sílu i firmy a nesou náklady spojené s dopravou, školstvím či službami pro „dojíždějící“. Na druhé straně mají relativně silnou příjmovou základnu, což se odráží i v jejich rozpočtových přebytcích. Právě proto se vede debata, zda by neměla být část prostředků přerozdělena více směrem k menším obcím. Zejména s ohledem na současný model RUD, ve kterém Praha, Brno, Ostrava a Plzeň mají zvýšený koeficient, který jejich daňové příjmy násobí.

Změnit zvýhodnění Prahy a několika velkých měst? Tady ale narážíme na dilema. Pokud bychom velkým městům „ubrali“, může to oslabit jejich schopnost investovat do infrastruktury, která slouží širšímu regionu i celé ekonomice. Typickým příkladem je Praha. Její dopravní systém, školy nebo zdravotnická zařízení využívají lidé z celé republiky. Otázkou tedy není jen kolik, ale také za co by měly být prostředky rozdělovány a na jakých akcích by se měla Praha podílet (typicky např. vnější okruh kolem hlavního města).

Optimální nastavení RUD by tak mělo lépe zohlednit nejen počet obyvatel, ale i skutečné zatížení měst – například počet dojíždějících, turistů či rozsah poskytovaných veřejných služeb. Jinak hrozí, že systém bude buď příliš „rovnostářský“ na úkor efektivity, nebo naopak příliš koncentrovaný, což může prohlubovat regionální rozdíly.

Z makroekonomického pohledu má vývoj hospodaření samospráv širší dopady. Pokud obce a kraje více investují a méně „šetří“, přispívají k vyššímu schodku veřejných financí jako celku. V době, kdy stát již tak hospodaří s vysokými deficity, to může být důležitý faktor pro celkovou fiskální stabilitu. Do budoucna tak bude klíčové sledovat nejen objem investic, ale i to, jak jsou nastaveny příjmové vztahy mezi státem, městy a obcemi. Hospodaření samospráv totiž není jen účetní otázkou, nýbrž zrcadlem toho, jak jako společnost vyvažujeme solidaritu, efektivitu a dlouhodobý rozvoj.